

FƏLSƏFƏ

UOT: 1.18

ORCID: 0009-0006-1730-0204

DOI: <https://doi.org/10.52094/3005-9941.46.2024.072>

Şaxhüseynova Sevinc Asif qızı
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru, dosent. ADMİU
Email: sevinj.shah@gmail.com

ELLİNİZM DÖVRÜ FİLOSOFLARI İNCƏSƏNƏT HAQQINDA

Xülasə: "Ellinizm dövrü filosofları incəsənət haqqında" adlı məqalədə dövrün bədii ənənələri nəzəri cəhətdən ümumiləşdirilir, bədii təcrübənin formalaşması həmin dövrün məşhur sənət nəzəriyyəçiləri və filosoflarının bədii təhlilləri əsasında nəzərdən keçirilir. Müxtəlif sənət nəzəriyyələrinin yaranmasında dövrün bədii yaradıcılıq nümunələri və fəlsəfi əsərləri əsas mənbə kimi diqqətə çatdırılır. Teofrast, Vitruvi, Plotin, Apelles, Plini, Yevfranor, Xrisipp, Apolloni, stoiklər, epikurçular, skeptiklər, o cümlədən, Kitionlu Zenon, Kleanf, Xrissip, Seneka, Siseron, Epiktet, Mark Avreli, Epikur, Filodem, Tit Lukretsi Kar, Metrodor, Horatsi, Empirik, Pirron, Plutarx, Lukian, Psevdo-Longin, Dion Xrizostom, Lisipp, Poliklet, Porfiri, Yamvlix, Prokl və b. ilə təmsil olunmuş Ellinizm dövrünün nəinki fəlsəfə üçün, eyni zamanda incəsənət və sənətşünaslıq üçün də məhsuldar olduğu qeyd edilir.

Məqalənin əvvəlində Ellinizm dövrünün memarlıq və təsviri sənəti ilə əlaqədar praktik və nəzəri problemlərdən söhbət açılır. Roma memarı Vitruvi Pollionun 10 kitabdan ibarət olan «Memarlıq haqqında» əsəri nümunə gətirilir.

Məqalədə Ellinizm dövründə bir sıra yunan filosofları və yazıçıların təsviri sənətə dair traktatlar yazmasından, rəssam və heykəltəraşların həyatı barədə məlumat toplamasından da söhbət açılır.

Məqalədə fayum portretləri barədə də məlumat verilir. Həmçinin, heykəltəraşlıq məktəblərinin yaranmasından, Roma heykəltəraşlarının yunan heykəllərinin surətlərini çıxarması və bununla da orijinalı qalmayan yunan heykəllərinin görünüşü barədə gələcək nəsillərin təsəvvür əldə edə bilməsinin təmin edilməsindən danışılır. Məqalə Ellinizm dövrü incəsənəti, sənət nəzəriyyəsi və estetikası barədə geniş təsəvvür yaradır.

Açar sözlər: ellinizm sənət nəzəriyyəsi, Roma memarlığı, Roma heykəltəraşlığı, fayum portretləri, son antik dövr estetikası.

Giriş. Platon və Aristotelin dövrü ilə yunan mədəniyyəti tarixinin klassik dövrü bitir. E.ə. IV əsrin II yarısından etibarən antik mədəniyyətin yeni dövrü – Ellinizm (bu sözü elmə ilk dəfə 1833-cü ildə alman tarixçisi Q.Droyzen gətirmişdir) dövrü başlayır.

Ellinizm özü 2 dövrə bölünür: erkən ellinizm və son ellinizm. Erkən ellinizm e.ə. IV əsrin sonlarından Roma imperiyasının yaranmasınadək (e.ə. I əsr) davam edir və öz əksini 3 yeni fəlsəfi məktəbin – stoiklər, epikurçular və skeptiklərin fəlsəfəsində tapır. Bu dövr maarifçilik xüsusiyyətləri ilə səciyyələnir. Son ellinizm eranın I-V əsrlərini, Roma imperiyasının süqutunadək olan dövrü əhatə edir. Bu dövrə bərpaçılıq xüsusiyyətləri xasdır.

E.ə. 146-cı ildə Roma Yunanıstana sahib oldu və onu öz əyalətinə çevirdi. Eramızın I-II əsrlərində Aralıq dənizi sahillərini, o cümlədən, Misir, Yunanıstan, Suriya, eləcə də Avropanın bir sıra ərazilərini birləşdirən Roma imperiyasında zamanın tələblərinə uyğun gözəl memarlıq abidələri, heykəltəraşlıq və rəssamlıq nümunələri yaradılmışdı. Buna görə də klassik Roma incəsənəti yalnız Romada yaradılmış sənət nümunələri olmayıb, imperiyaya daxil olmuş bütün xalqların, eləcə də Etrusk və Ellin incəsənətinin qarşılıqlı əlaqələri nəticəsində meydana gəlmiş və inkişaf etmişdi.

Əsas hissə. Ellinizmə qədər bəşəriyyət nəhəng tikililərdən, şəxsi və ictimai həyatda olan mürəkkəb formalardan xəbərsiz idi. Hələ e.ə. VII-VI əsrlərdə Etrusk sənətkarları gözəl binalar inşa etmiş və təsviri sənət nümunələri yaratmışlar. Etrusklar öz məbədlərini bişmiş gildən hazırlanmış heykəllərlə bəzəyirdilər. E.ə. V əsrə aid olan, sanki körpə Romul və Remi qoruyan Kapitoliya canavarının tunc heykəli də diqqəti cəlb edir.

Təsviri sənət və memarlıq hələ antik Yunanıstanda nəzəri cəhətdən geri qalsa da, praktik cəhətdən xeyli inkişaf etmişdi. Ellinizm dövründə bir sıra heykəltəraşlıq məktəbləri formalaşdı. Bunlardan Attik, İskəndəriyyə, Perqam, Rodos məktəblərini göstərmək olar. Məsələn, ellinizm heykəltəraşlarından Aqesandr, Afinodor və Polidorun e.ə. I əsrə aid olan məşhur «Laokoon» qrupu Rodos məktəbinə aiddir. Ellinizm heykəltəraşlığında portret janrı yunanlara nisbətən daha çox inkişaf etdi. Roma sənətkarları fərdi xüsusiyyətləri və psixoloji xarakterləri ilə seçilən konkret şəxslərin portretlərini yaradırdılar. Məsələn, imperator Oktavian Avqustun, imperator Neronun, imperator Trayanın, imperator Kaliqulanın portretləri, imperator Mark Avrelinin atlı portreti və s. Peyzaj da ilk dəfə ellinizm dövrü heykəltəraşlığında işlənməyə başladı.

Roma sənətkarlarının əvəzedilməz xidməti həm də bundan ibarət olub ki, onlar yunan heykəllərinin surətini çıxarmaqla məşğul olmuş və beləliklə, yeni sənət – surətçixarma sənəti yaratmışlar. Bu, plagiat olmayıb, yeni bir fəaliyyət növü idi və məhz bu işin sayəsində sonradan məhv olmuş yunan heykəllərinin görünüşü barədə gələcək nəsillər təsəvvür əldə edə bildi. Beləliklə, orijinalı qalmayan yunan heykəlləri Roma variantında bizə bu yolla çatdırıldı. Məsələn, “Laokoon” qrupu, çoxfiqurlu heykəltəraşlıq qrupu olan “Farnez öküzü” (e.ə. II əsr, heykəltəraşlar - Apolloni və Tavrisk) bu cür roma surətləridir.

Ellinizm dövründə məşhur olan fayum portretləri öz dövrünün unikal bədii forması olub, əslində, dəfn portretləri idi. İnsan sağ ikən onun portretini çəkib öləndən sonra üzünə geyindirirdilər ki, ruhu öz sahibini tez tapsın. Mumiyadan olan dəfn maskalarını əvəz edən bu portretlər hər bir yaş dövrünə aid qadın və kişi surətlərinin son

dərəcə realist təsviri idi. Fayum portretləri üslub baxımından yunan-roma ənənələri ilə bağlı olsa da, məhz misirlilərin ehtiyaclarını ödəmək üçün yaradılırdı. IV əsrdə Misirdə, mumiyalaşma sənəti öz əhəmiyyətini itirən vaxt yaranan fayum portretləri həm də ikonaların sələfidir. Belə portretlər taxta parçası üzərinə rənglə çəkilirdi. Beləliklə, Misirin eramızın I-III əsrlərinə aid ellinizm və roma dövrlərində yaşayan əhalisinin sifəti təsvir edən fayum portretləri antik rəngkarlığın dövrümüzədək yaxşı qalmış nümunələridir. Bu günədək 900-ə yaxın belə dəfn portretləri məlumdur. Portretlər ilk dəfə 1887-ci ildə Fayum oazisində (oasis – səhrada yaşıllıq və su olan yer), yəni vahəsində ingilis ekspeditorları tərəfindən tapılıb. Onların çoxu məhz Fayum vahəsindəki nekropolda tapıldığı üçün belə adlanır. Sonralar belə portretlər digər ərəzilərdə də tapılıb.

Roma memarlığının ən gözəl nümunələrindən imperator Trayanın sütunlu forumunu (113-cü il, Dəməşqli Apollodor), Roma forumunu (e.ə. VI əsr), Roma Panteonunu (118-128-ci illər, Dəməşqli Apollodor), imperator Konstantinin bazilikasını (310-cu il), Flavilər dövrünün imperatoru Titin zəfər tağını (81-ci il), antik dövrün 50 min adam tutan ən böyük amfiteatrı, stadionu və sirki olan və əvvəllər Flavilərin amfiteatrı adlanan Kolizey (72/75-80-cı illər, Qavdensi) binasını göstərmək olar. Qədim Romanın bu şah əsərləri dünya memarlığında xüsusi səhifədir.

Memarlığa aid antik dövrdən bizə qədər gəlib çatan yeganə nəzəri əsər məhz El-linizm dövrünün məhsulu - Vitruvinin e.ə.I əsrə aid olan "Memarlıq haqqında" traktatıdır. Ondan əvvəlki müəlliflərdən yalnız Platonda memarlığa aid bəzi mühakimələrə rast gəlirik. Aristotelin işlətdiyi "arxitektonika" termininin isə arxitekturalığa heç bir aidiyyəti yoxdur. O, bütünlükdə təsviri sənətə, incəsənətə, həyata, gerçəkliyə aiddir. Roma memarı Vitruvi Pollionun 10 kitabdan ibarət olan "Memarlıq haqqında" əsəri bu sahədə nəinki yeganə, həm də qiymətli əsərdir. Müəllif bütün sənətşünas-memarların adlarını sayır, əsərləri çatmasa da biz onlar haqqında məlumat əldə edirik.

Ellinizm dövründə bir sıra yunan filosofları və yazıçıları təsviri sənətə dair traktatlar yazır, rəssam və heykəltəraşların həyatı barədə məlumat toplayırlar. Apelles (e.ə. IV əsr) və bəzi digər rəssamlar incəsənətə aid bir sıra nəzəri traktatlar yazırlar. Plini (I əsr) belə hesab edir ki, Yevfranor "Simmetriya və kolorit" adlı traktat yazmışdır. Plini həm də Evpomp (e.ə. IV əsr) haqqında, Lisipp və Poliklet, onların yaradıcılığında olan fərqlər haqqında çox dəyərli fikirlər irəli sürmüşdü. Stoiklərdən Xrisippin (e.ə.III əsr) "Rəssamlığın restovrasiyasına qarşı" traktatı məlumdur.

Erkən ellinizm. Bu dövrün fəlsəfi məktəbi olan stoiklər də, Antik klassikada olduğu kimi, incəsənətə təbiətin təqlidi kimi baxırdılar. Erkən stoisizmin nümayəndələri Kitionlu Zenon, Kleanf, Xrisipp, nisbətən son stoisizmin nümayəndələri isə Seneka, Siseron, Epiktet və Mark Avreli idi. Stoiklərin bədii ədəbiyyatla əlaqədar bəzi traktatları qalmışdır. Məsələn, Zenonun "İşarələr haqqında", "Filologiya ifadələri", "Beş Homer məsələsi", "Poetika sənəti haqqında", "İncəsənət", Kleanfin "Şair haqqında", "Gözəllik haqqında", Xrisippin "Filomata aid olan poetik əsərlər haqqında", "Poetik əsərləri necə dinləməli?", "Rəssamlığın bərpasının əleyhinə" və s.

Epikurçular məktəbini Epikur, Filodem, Tit Lukretsi Kar, Metrodor, romalı Horatsi təmsil edirdilər. Metrodoron “Şairlər haqqında”, “Poeziya haqqında”, Filodemin “Poetik əsərlər haqqında”, “Natiqlik sənəti (bəlağət) haqqında”, Lukretsinin “Şeylərin təbiəti haqqında”, Horatsinin “Pizonlara məktub” traktatları olmuşdur. Epikurun incəsənətlə əlaqədar yeganə əsəri – “Musiqi haqqında” traktatıdır. Qədim Roma atomisti Tit Lukretsi Kar “Şeylərin təbiəti haqqında” adlı poemasında mədəniyyət və incəsənət məsələlərinə də toxunur. Romanın digər sənət nəzəriyyəçisi Kvint Horatsi Flakk satiralarından üçünü ədəbi məsələlərə həsr etmişdir. O, bu şeirlər vasitəsilə öz estetik görüşlərini izah edir.

“Mənzum məktublar” içərisində Horatsinin ən qiymətli əsəri “Pizonlara məktub”dur. Sonralar bu əsər “Poetika”, “Poeziya sənəti haqqında”, “Poeziya elmi” adı ilə məşhurlaşır. Bu əsər Aristotelin “Poetika”sından sonra ədəbiyyatşünaslıq tarixində dərin təsir buraxmış nəzəri əsərdir. Əsərdə hər bir şairin məcburi əməl etməli olduğu qaydalarından söhbət açılır. Hər bir şair fəlsəfədən xəbərdar olmalıdır. Əsərin əsas ideyası yalnız yunan fəlsəfəsindən götürülməlidir. Müəllif poeziyanın növ və janrlarının xarakteristikasını verir və daha çox dramın üzərində dayanır. Horatsiyə görə, dram əsəri 5 pərdədən ibarət olmalıdır. Hər şeyi səhnəyə gətirmək vacib deyil, məsələn, Medeyanın öz uşaqlarının qanını necə tökməsini tamaşaçılar görməməlidir, bunu sadəcə olaraq sözlə demək kifayətdir. Səhnədə eyni vaxtda üçdən çox aktyor olmamalıdır. Tragik səhnə ilə komik səhnə birləşdirilməməlidir. Bu, Horatsinin estetik baxışlarıdır. XVII əsrin dahi nəzəriyyəçisi N.Bualo “Poeziya sənəti” (1674) adlı traktatında bu əsərdən istifadə etmişdir.

Skeptiklər məktəbinin əsası Pirron tərəfindən qoyulmuşdur. Məktəbin ən tipik nümayəndəsi Sekst Empirik (II əsrin sonu – III əsrin əvv.) “Riyaziyyatçılara qarşı” əsərində təkcə riyaziyyatın deyil, o dövrdə mövcud olan digər elmlərin – qrammatikanın, bəlağətin, astronomiyanın, musiqinin, eləcə də incəsənətin əsas anlayışlarını tənqid edir. “Natiqlərə qarşı” traktatında o, bəlağətin, estetika və incəsənət nəzəriyyəsinin zəruriliyini inkar edir.

E.ə. III əsrdən sonra bədii yaradıcılıq sahəsində ümumi bir süstlük və durğunluq yaranır. İnkişaf edən yalnız komediya janrı olur. Bu, yunanların ellinizm dövründə dünya ədəbiyyatına bəxş etdiyi ən görkəmli ədəbi irsdir. Ellinizm dövründə yunan komediyasının son nümayəndəsi olan dramaturq-filosof Menandrın əsərlərində yunan estetikasının gözəllik haqqında müddəaları öz əksini tapmışdır.

Son ellinizm dövründə Afinada yaşayan yazıçılar köhnə ənənələri davam etdirərək, antik ədəbiyyatı təqlid edirdilər. Plutarx, Lukian, Psevdo-Longinin dövründə ellinizm sənət nəzəriyyəsi bir qədər canlanır.

Plutarx “Gənc oğlan poetik əsərləri necə dinləməlidir?” traktatında öz görüşlərini belə şərh edir: “Təsvir olunan predmet özlüyündə çox pis və natamam, lakin onun bədii təsviri tamamilə güclü və ləyaqətli ola bilər. Gerçəklikdə bizdə dəhşət doğuran hadisələr poeziyada heç də dəhşətli görünmür, əksinə, tamamilə zərərsiz və hətta xoşagələn olur. Poeziya – səslənən rəssamlıqdır, rəssamlıq isə lal poeziyadır. Bizim gör-

düyümüz kərtənkələ, meymun və s. kimi təsvirlər bizi ən çox gözəlliyi ilə deyil, bənzərliyi ilə cəlb edir. Təbiətdə olan bir çox səslər, məsələn, heyvanların səsi, qapı cırıltısı, külək vıyılması və s. bizi tezliklə təngə gətirir, əsəbiləşdirir, qıcıqlandırır, lakin bu səslərin gözəl təqlidi bizə zövq verir. “Yaxşını təqlid etmək” və “yaxşı təqlid etmək” – başqa-başqa şeylərdir” (17, s.125-137).

Plutarxın estetik tərbiyə, təqlidin prinsipləri, komikliyin növlərinin mahiyyəti haqqında fikirləri də maraq doğurur. “Aristofan və Menandrın müqayisəsi” əsərində qədim yunan komediyası ilə yeni komediyanın əsas cəhətləri üzə çıxarılır və bu fonda hər iki dramaturq müqayisə edilir, onların oxşar və fərqli cəhətləri aydınlaşdırılır. Plutarx komikliyin növləri və mahiyyəti barədə fikir söyləyir (17, s.161-171). Plutarx “Musiqi haqqında” traktatında “teatr” sözünün etimologiyasını verir. O yazır ki, “teatr” və “teoreyi” (təntənədə iştirak etmək) “teos” (Allah) sözündəndir (17, s.161-171).

“İkinci sofistika”nın nümayəndəsi olan Dion Xrizostom təsviri sənətlə poeziyanı müqayisə edərək, heykəltəraş və rəssamın şair qədər sərbəst imkanlara malik olmadığını söyləyir. Onun fikrincə, heykəltəraş öz material və modelləri ilə sıx bağlı olduğu halda, şair azca təsəvvürlə qənaətlənərək, qəlbinin kiçik hərəkəti ilə sanki səxavətli bulaqdan külli miqdarda uçan sözlər əxz edir.

Eramızın I əsrinə aid olan “Ülvilik haqqında” adlı traktatın müəllifi naməlum olduğundan, əsər Psevdo-Longinin (psevdo – yalançı) adı ilə tanınır, çünki bir vaxtlar əsərin Longin tərəfindən yazıldığı güman edilirdi. Bu əsər dünya estetikasında yenilik olaraq incəsənətin gözəlliklə məhdudlaşan həddlərini genişləndirdi.

Bizim eramın II əsrindəki fəlsəfi cərəyanlardan biri də son stoiklərdir. Onların ən görkəmli nümayəndələri Seneka, Epiktet, Roma imperatoru Mark Avrelidir.

Antik fəlsəfənin ən mühüm və son cərəyanı III-IV əsrlərə aid olan neoplatonizm hesab edilir. Neoplatonizm – qədim mifologiyanın bərpa edilməsi idi. Antik ədəbiyyat və fəlsəfə tarixinin heç bir dövründən bu günədək neoplatonizm dövründən olan qədər əsər çatmamışdır. Bu əsərlər sayca çox olmaqla yanaşı, həm də həcmcə sanballıdır. Porfiri, Yamvlix, Prokl və bir çox digər neoplatonizm müəlliflərinin yüzlərlə və minlərlə səhifəsi olan əsərləri var.

Neoplatonizmin banisi və ən görkəmli nümayəndəsi olan Plotin incəsənətin bəzi növlərinə öz münasibətini bildirmiş, poeziyanı isə ümumiyyətlə nəzərdən keçirməmişdir, çünki bu dövrdə poeziya sənəti artıq yox olub gedirdi. Plotinin 54 traktatdan ibarət əsərlər toplusu olan “Enneadalar”da birinci “Enneada” etikaya, ikinci – naturfəlsəfəyə, üçüncü – kosmologiyaya, dördüncü – psixologiyaya, beşinci – ağıl haqqında təlimə, altıncısı – kateqoriyalar haqqında təlimə həsr edilib (16, s.221-222).

Son antik dövr estetikası xristian ideologiyasının ilk nəzəriyyəçiləri ilə təmsil edilirdi. İncəsənət problemləri II-III əsr xristian müdafiəçilərinin (apologetlərinin) traktatlarında mühüm yer tutur. Apologetlərdən İskəndəriyyəli Kliment incəsənəti tamamilə inkar etməsə də, onu gerçəklik kimi qəbul etməyə icazə vermir. İncəsənət gerçəkliyin cansız obrazıdır, ona görə də istənilən canlı varlıq, məsələn, ilan, köstəbək və s. heykəldən daha qiymətlidir. Biz görünən materiyaya deyil, vahid Allaha sitayiş et-

məliyyə. Klimentin müasiri Kvint Tertullian deyirdi ki, antik incəsənət, xüsusən də təsviri sənət bütpərəstliyi yaratdığı üçün ondan imtina etmək lazımdır. Hər bir təsvir bütündür. Rəssam isə bütpərəstliyin əsas səbəbkarıdır. Buna görə də Tertullian xristianlara rəssam olmağı qadağan edirdi. Tertullian Roma imperiyasında geniş yayılmış tamaşaları da qadağan edir, çünki onlar da bütpərəstliyin yayılmasında mühüm rol oynayır. Sirk tamaşaları da bu qəbildən idi. Komediya – natəmizlik, faciə isə qəddarlıq və barbarlıq öyrədir. Lakin bunlarla belə, Tertullian incəsənətin insanın, hətta xristianın həyatındakı rolunu hiss etməyə bilməzdi. Buna görə də o, bütpərəst incəsənətdən və təsviri sənətdən başqa, digər incəsənət növlərinin xristian mədəniyyətinə daxil olmasına icazə verməyə məcbur oldu (16, səh.256-259).

Nəticə. Beləliklə, yunan-Roma sənətsünəslığı bütövlükdə incəsənətin ictimai vəzifəsi və onun mahiyyəti ilə bağlı bir çox məsələlər qoydu. İncəsənətin tərbiyəvi əhəmiyyəti, onun cəmiyyətin həyatı ilə əlaqəsi, incəsənətin növ və janrları, bədii əsərin məzmun və forması, gerçəkliyin estetik idrakı məsələləri geniş şəkildə inkişaf etdirildi.

Ellinizm dövrü nəzəriyyəçiləri incəsənətin yalnız texniki cəhətini ön plana çəkmişdilər. Təbiəti və varlığı incəsənətdən yüksəkdə tutan və incəsənəti təbiətdən az fərqləndirən klassik dövr nümayəndələrindən fərqli olaraq, ellinizm nümayəndələri əsərin sırf bədii tərəfini də başa düşürdülər. Ellinizm dövründə ilk dəfə olaraq, bədii əsəri həm məzmun, həm də forma cəhətdən təhlil etməyi öyrəndilər ki, bu da klassik dövrdə hiss edilmirdi.

529-cu ildə imperator Yustinianın Afinadakı fəlsəfi məktəbləri bağlatdırması ilə bütün antik fəlsəfə, o cümlədən estetika və ədəbiyyat süquta uğradı.

Севиндж Шахгусейнова

Философы эпохи Эллинизма об искусстве

Резюме: В статье "Философы эпохи Эллинизма об искусстве" рассматриваются и теоретически обобщаются художественные традиции того времени. *Цель исследования* – анализировать формирование художественной практики на примере художественного подхода философов и теоретиков искусства эпохи. *Метод исследования* - отмечая важность и плодотворность эпохи Эллинизма в области философии, искусствоведения и собственно искусства, основываясь на представителях, которыми являются, в основном, Теофраст, Витрувий, Плотин, Аппеллес, Плиний, Евфранор, Аполлоний, стоики, эпикурейцы, скептики, в т.ч. Хрисипп, Зенон, Клеанф, Сенека, Эпиктет, Цицерон, Марк Аврелий, Эпикур, Филодем, Лукреций, Метродор, Гораций, Эмпирик, Пиррон, Плутарх, Лукиан, Псевдо-Лонгин, Дион Хризостом, Лисипп, Поликлет, Порфирий, Ямвлих, Прокл и др.

Результаты исследования заключаются в том, что читатель получает информацию об искусстве эпохи Эллинизма, знакомится с философами и теоретиками искусства данного периода. Например, в начале статьи освещаются теоретические и практические проблемы архитектуры и изобразительного ис-

кусства. Упоминается трактат римского архитектора Витрувия Поллиона “Десять книг об архитектуре”. В статье также перечисляются авторы, написавшие трактаты об искусстве, о жизни живописцев и скульпторов.

Ключевые слова: теория искусства Эллинизма, Римская архитектура, Римская скульптура, фаюмские портреты, эстетика позднего Эллинизма.

Sevinj Shakhmuseynova

Hellenic Philosophers on Art

Summary: “Philosophers of the Hellenistic Age on Art” analyzes and theoretically summarizes the artistic traditions of that time. The goal of the research is to analyze the formation of artistic practice using the example of the artistic approach of philosophers and art theorists of the era. The research method involves highlighting the importance and productivity of the Hellenistic period in the fields of philosophy, art history, and art itself, and is based mainly on representatives such as Theophrastus, Vitruvius, Plotinus, Apelles, Pliny, Euphranor, Apollonius, Stoics, Epicureans, Sceptics, including Chrysippus, Zeno, Cleanthes, Seneca, Epictetus, Cicero, Marcus Aurelius, Epicurus, Philodemus, Titus Lucretius Carus, Metrodorus, Horace, Empiricus, Pyrrho, Plutarch, Lucian, Pseudo-Longinus, Dio Chrysostom, Lysippus, Polykleitos, Porphyry, Iamblichus, Proclus, and others. The research results in the reader gaining information about the art of the Hellenistic age and getting acquainted with the philosophers and art theorists of the period. For example, the beginning of the article addresses the theoretical and practical problems of architecture and visual arts, mentioning the treatise of the Roman architect Vitruvius Pollio “Ten Books on Architecture”. The article also lists authors who have written treatises on art, about the lives of painters and sculptors.

KeyWords: theory of Hellenistic art, Roman architecture, Roman sculpture, Fayum portraits, aesthetics of late Hellenism.

Ədəbiyyat:

Azərbaycan dilində

1. Aristotel. Poetika. Bakı. 1974.
2. Aslanov A. Estetika aləmində. B., 1987.
3. Sultanlı Əli. Antik ədəbiyyat tarixi. B., 2008.
4. Şahhüseynova S. Estetikanın inkişafında əsas mərhələlər. Antik dövr. Məqalələr toplusu. B., 1995. səh. 93-107.
5. Şahhüseynova S. Antik filosoflar musiqi haqqında. Məqalələr toplusu. B., 2000. səh. 71-79.
6. Şahhüseynova S. Antik estetikada poeziya, teatr və təsviri sənət. Məqalələr toplusu. B., 2001. səh. 21-30.
7. Şahhüseynova S. Qədim dövr Şərq mədəniyyəti (Metodik göstərişlər). B., 2002.
8. Şahhüseynova S. Estetika. Dərslik. B., 2015.

Rus dilində

9. Боннар А. Греческая цивилизация. В 3-х т-х. М., 1992.
10. Винкельман. История искусства древности. М., 2000.
11. Гильберт К., Кун Г. История эстетики. М., 2000.
12. Гнедич П. П. История искусств. М., 2005.
13. Дмитриева Н. А. Краткая история искусств. М., 1991.
14. История эстетики. тт. I-III. М., 1962-1967.
15. История эстетической мысли. В 6-ти т-х. М., 1985-87.
16. Лосев А. Ф. Эллинистически-римская эстетика I-II вв. н.э. М., 1979.
17. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Поздний эллинизм. М., 1980.
18. Лукреций. О природе вещей. М., 1983.
19. Садохин А. П., Грушевицкая Т. Г. Мировая художественная культура. М., 2000.
20. Соколов Г. И. Искусство этрусков. М., 1990.
21. Татаркевич В. Античная эстетика. М., 1977.
22. Шахгусейнова С. А. Философско-исторические основы эстетической культуры. – "Социально-гуманитарные дисциплины в творческом вузе". матер. II Межд. науч.-практ. конф. Луганск, 2012 г. стр. 14-18.
23. Шахгусейнова С.А. Эстетическая культура – результат социальной эволюции общества. - "Общество, культура, личность. актуальные проблемы социально-гуманитарного знания". Матер. II Межд. науч.-практ. Конфер. Пенза, 2012. Стр. 35-38.

Məqalənin redaksiyaya daxil oolma tarixi: 23.11.2024